

УДК 342.4:341.217(4)

doi.org/10.30970/jcl.4.2025.7

Марта Бобко

Аспірантка, Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

ORCID ID: 0009-0007-0925-4719

E-mail: martadvorakovska@gmail.com

Подано до друку: 24.10.2025

Рецензія 1: 26.11.2025

Рецензія 2: 02.12.2025

Затверджено до друку: 16.12.2025

РЕФЕРЕНДУМ ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

REFERENDUM AS A CONSTITUTIONAL AND LEGAL MEANS OF ENSURING STATE INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION

Marta Bobko

Phd Student, Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine

Abstract | The article investigates the referendum as a constitutional and legal tool for ensuring the integration of states into the European Union. The study examines the role of institutions of direct democracy in transferring sovereign powers to the supranational level and their importance for the democratic legitimisation of integration decisions. Based on an analysis of the constitutional practices of EU Member States, the main models of using referendums in the process of European integration are identified, including the mandatory constitutional referendum, the optional referendum as a means of political legitimisation of integration decisions, and the referendum as a component of the constitutional amendment process.

The article also proposes a classification of European integration referendums by subject matter and examines the practice of such referendums in EU Member States. Particular attention is given to the constitutional foundations and legislative regulation of the nationwide referendum in Ukraine. The study explores potential applications of this institution in Ukraine's integration into the European Union, considering the Constitution of Ukraine, current legislation, and the practice of constitutional jurisprudence.

The article demonstrates that referendums can serve constitutive, legitimising, and restrictive roles in European integration. At the same time, their use must strictly follow the constitutionally defined model of the relationship between direct and representative democracy.

Keywords: referendum, European integration, European Union, popular sovereignty, direct democracy.

Анотація | Стаття присвячена дослідженню референдуму як конституційно-правового засобу забезпечення інтеграції держав до Європейського Союзу. У роботі проаналізовано роль інститутів прямої демократії у процесах передачі суверенних повноважень на наднаціональний рівень та їх значення для демократичної легітимації інтеграційних рішень. На основі аналізу конституційної практики держав-членів ЄС визначено основні моделі застосування референдуму у процесі європейської інтеграції, зокрема обов'язковий конституційний референдум, факультативний референдум як інструмент політичної легітимації інтеграційних рішень, а також референдум як елемент процедури внесення змін до конституції.

У статті також запропоновано класифікацію євроінтеграційних референдумів залежно від їх предмета та проаналізовано практику проведення таких голосувань у державах Європейського Союзу. Окрему увагу приділено конституційним засадам та законодавчому регулюванню всеукраїнського референдуму. Досліджено можливі форми використання цього інституту у процесі інтеграції України до Європейського Союзу з урахуванням положень Конституції України, чинного законодавства та практики конституційної юриспруденції.

Обґрунтовується висновок, що референдум може виконувати у сфері європейської інтеграції установчу, легітимаційну та обмежувальну функції. Водночас його застосування має здійснюватися виключно в межах конституційно визначеної моделі співвідношення безпосередньої та представницької демократії.

Ключові слова: референдум, європейська інтеграція, Європейський Союз, народний суверенітет, безпосередня демократія.

Вступ. Інтеграція держав до Європейського Союзу передбачає трансформацію механізмів здійснення публічної влади та передання частини суверенних повноважень на наднаціональний рівень. Такі процеси безпосередньо впливають на функціонування національних конституційних систем. У зв'язку з цим виникає питання забезпечення належної демократичної легітимації інтеграційних процесів та їх відповідності принципу народного суверенітету. У сучасних конституційних державах одним із можливих засобів такої легітимації є референдум, який дозволяє безпосередньо залучити громадян до ухвалення ключових рішень щодо інтеграції.

Інститути прямої демократії, передусім референдум, посідають важливе місце у системі конституційно-правового забезпечення інтеграції держав до Європейського Союзу. У доктрині конституційного права усталеною є позиція, відповідно до якої передання суверенних повноважень на наднаціональний рівень потенційно зачіпає засади конституційного ладу. Тому в ряді держав рішення щодо участі у наднаціональних інтеграційних об'єднаннях або поглиблення інтеграційних процесів розглядаються як такі, що потребують безпосереднього волевиявлення народу. У такому разі референдум вважається інструментом, за допомогою якого установча влада безпосередньо долучається до вирішення питань європейської інтеграції, забезпечуючи тим самим належний рівень конституційної легітимності інтеграційних рішень.

У науковій літературі проблема використання референдумів у процесі європейської інтеграції досліджувалася як у межах загальної теорії конституціоналізму, так і в контексті функціонування правопорядку Європейського Союзу. Зокрема, питання передачі суверенних повноважень та демократичної легітимації інтеграційних процесів аналізувалися у працях Г. де Бюрки, Д. Грімма, П. Крейга, Ю. Габермаса, Дж. Вайлера та інших авторів. У вітчизняній правовій науці окремі аспекти інституту референдуму досліджувалися у роботах Ю. Барабаша, О. Бориславської, В. Федоренка, О. Скрипнюка, В. Ковальчука та інших учених. Водночас питання ролі референдуму у конституційно-правовому забезпеченні інтеграції України до Європейського Союзу потребує подальшого комплексного дослідження з урахуванням сучасних інтеграційних процесів.

Метою статті є аналіз ролі референдуму у конституційно-правовому забезпеченні інтеграції держав до Європейського Союзу та визначення можливостей застосування всеукраїнського референдуму у процесі інтеграції України до ЄС.

Сьогодні загальнонаціональні референдуми у всьому світі залишаються важливим і водночас унікальним інструментарієм народовладдя, який вимагає політичної виваженості, визнання та подільності цінностей референдної демократії в суспільстві та державі, досконалого законодавчого забезпечення та належного наукового обґрунтування у кожному окремо взятому випадку організації та проведення всенародного голосування. Адже рішення, прийняті учасниками загальнодержавного референдуму, навіть консультативного, мають відповідну юридичну силу та наслідки¹.

Хоча практика сучасних конституційних держав свідчить про те, що референдум може набувати «активної чи пасивної форми народовладдя»², більшість науковців сходяться на тому, що референдум є пріоритетною формою безпосередньої демократії, сутність якої полягає у прийнятті громадянами шляхом голосування конституції, законів, міжнародних договорів та інших найбільш важливих рішень загальнодержавного і місцевого значення. Забезпечення в державі належних умов для проведення референдуму є необхідною основою реалізації народного суверенітету, оскільки воно не лише гарантує вираження волі народу, а й на найвищому рівні сприяє ефективній взаємодії громадян і органів влади у процесі управління державою³.

Досвід держав-членів ЄС. Держави-члени Європейського Союзу досить активно застосовували інститут загальнонаціонального референдуму у процесі конституційно-правового забезпечення власної інтеграції до ЄС. Аналіз відповідної практики дає змогу виокремити кілька основних моделей його використання, які доцільно розглянути послідовно. По-перше, йдеться про *обов'язковий конституційний референдум*, який відповідно до конституційних приписів або конституційної юриспруденції є обов'язковою юридичною передумовою передання (делегування) частини суверенних повноважень на наднаціональний рівень. По-друге, у низці держав застосовується *факультативний референдум*, що використовується як додатковий інструмент демократичної легітимації інтеграційних рішень за ініціативою органів публічної влади. По-третє, референдум може виступати *елементом загальної процедури внесення змін до конституції*, який унаслідок свого предмета охоплює питання, пов'язані з європейською інтеграцією.

Прикладом застосування обов'язкового референдуму у процесі конституційно-правового забезпечення європейської інтеграції є практика Ірландії. Вплив на її формування мало рішення Верховного Суду Ірландії у справі *Crotty v. An Taoiseach* (1987), у якому суд дійшов висновку, що передання нових суверенних повноважень Європейським Співтовариствам або Європейському Союзу виходить за межі звичайної зовнішньополітичної компетенції уряду. У зв'язку з цим такі рішення, на думку суду, потребують безпосереднього схвалення народу на референдумі⁴. Наслідком цього стало формування конституційної практики, відповідно до якої ратифікація кожного установчого договору ЄС, що передбачає розширення його повноважень, здійснюється лише після проведення обов'язкового загальнонаціонального референдуму⁵.

В ірландській конституційній практиці мав місце випадок відхилення ратифікації Ніццького договору на загальнонаціональному референдумі 2001 року⁶, незважаючи на його попереднє схвалення парламентом. Ніццький договір передбачав, зокрема, реформування інституційної структури Європейського Союзу у зв'язку з підготовкою до майбутнього розширення. З точки зору ірла-

¹ Стефанчук Р. О., Федоренко В. Л. Всеукраїнський референдум у системі референдної демократії: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 162 с. С. 9.

² Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. С. 47.

³ Скрипнюк О., Ковальчук В. Чи стане всеукраїнський референдум дієвим механізмом демократичної легітимації в умовах сучасного конституціоналізму? Право України. 2020. № 8. С. 83-104. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2020_8-s4.pdf

⁴ *Crotty v. An Taoiseach*. 1987, IESC 4; 1987, IR 713 (Supreme Court of Ireland). URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2013/5/6/187e7d4f-aa3e-43da-a1e2-bb3fc41d2fbd/publishable_en.pdf

⁵ Hogan G., Whyte G., Kenny D., Walsh R., Kelly: *The Irish Constitution*, 5th ed., Bloomsbury, 2018, pp. 2253–2260 (analysis of *Crotty* and EU integration).

⁶ Referendum on the Treaty of Nice, Ireland, 7 June 2001, official results published by the Department of the Environment and Local Government. URL: <https://www.electoralcommission.ie/referendum/treaty-of-nice-2001>

ндського конституційного права такі зміни вимагали безпосереднього схвалення народу. Лише повторний референдум 2002 року, проведений після надання Ірландії додаткових політико-правових гарантій (зокрема щодо збереження політики військового нейтралітету), завершився позитивним результатом і відкрив можливість для ратифікації Ніццького договору⁷.

У ряді держав-членів Європейського Союзу референдум у питаннях європейської інтеграції не має юридично обов'язкового характеру і використовується як факультативний інструмент демократичної легітимації інтеграційних рішень. У таких випадках можливість його проведення передбачена конституційними положеннями, проте реалізація цього механізму залежить від політико-правового рішення органів публічної влади, передусім глави держави або парламенту. Прикладом такої моделі є Франція. Конституційною підставою для проведення референдуму щодо питань, пов'язаних із європейською інтеграцією, є стаття 11 Конституції Французької Республіки, яка надає Президенту право виносити на референдум законопроекти, що стосуються організації публічної влади або ратифікації міжнародних договорів, здатних впливати на функціонування інституцій⁸. На її підставі у 2005 році на референдум було винесено питання ратифікації Договору про Конституцію для Європи, в результаті якого було прийнято негативне рішення. І хоча з формальної точки зору Конституція Франції допускала можливість схвалення Договору парламентським шляхом, але внаслідок політичного рішення вона була заблокована результатами факультативного референдуму⁹.

Ще однією моделлю використання референдуму у процесах європейської інтеграції є його застосування як елемента загальної процедури внесення змін до конституції. Для частини держав із жорсткою конституцією характерною є вимога обов'язкового залучення народу до процесу внесення змін до основного закону. Відповідно, якщо участь у європейській інтеграції або ратифікація установчих чи ревізійних договорів Європейського Союзу зумовлює зміну конституційних положень, референдум застосовується в силу конституційних вимог щодо порядку внесення змін до конституції, а не внаслідок спеціального рішення щодо легітимації інтеграційного акту. Наприклад, відповідно до статті 148 Конституції Литви зміни до окремих її положень, зокрема щодо основ конституційного ладу, підлягають затвердженню на референдумі¹⁰. В межах такої конституційної процедури у 2003 році було проведено референдум щодо вступу Литви до Європейського Союзу.

Що стосується предмета євроінтеграційного референдуму, у практиці держав-членів Європейського Союзу на загальнонаціональне голосування виносилися різноманітні питання, аналіз яких дає підстави поділяти євроінтеграційні референдуми на три основні види залежно від їх предмета: 1) референдуми щодо вступу держави до Європейського Союзу; 2) референдуми щодо ратифікації установчих або ревізійних договорів ЄС (останні змінюють обсяг переданих повноважень або інституційну структуру ЄС); 3) галузеві референдуми щодо окремих політик ЄС, які спрямовані на схвалення або відхилення конкретних інтеграційних рішень в окремих сферах (як то економічна та фіскальна політика, міграція, правосуддя та внутрішні справи, зовнішні відносини чи міжнародні угоди ЄС).

Починаючи з першої хвилі розширення, більшість держав-кандидатів виносила питання вступу до ЄС на загальнонаціональний референдум, навіть за відсутності прямої конституційної вимоги. Прикладами є референдуми у Австрії, Фінляндії та Швеції 1994 року, а також масштабна

⁷ Declaration on the Protection of Irish National Interests, annexed to the Conclusions of the European Council, Seville, 21–22 June 2002. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2005/6/17/a442cb15-0528-4560-9d12-0b46fb5c75d4/publishable_en.pdf

⁸ Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 року. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958>.

⁹ Paul Hainsworth. France Says No: The 29 May 2005 Referendum on the European Constitution. Parliamentary Affairs, Volume 59, Issue 1, January 2006. P. 98-117. URL: <https://doi.org/10.1093/pa/gsj015>

¹⁰ Конституція Литовської Республіки. 25 жовтня 1992 р. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/log/law/lit_konst1.htm

хвиля референдумів 2003 року в державах Центральної та Східної Європи, зокрема у Польщі, Угорщині, Литві, Латвії та Чеській Республіці.

Іншу групу становлять референдуми, пов'язані з ратифікацією установчих або ревізійних договорів Європейського Союзу. Йдеться про загальнонаціональні голосування, у межах яких громадяни висловлюють свою позицію щодо надання згоди на зміни до первинного права ЄС, тобто до договорів, які визначають правову природу Союзу, обсяг його компетенцій, основні принципи функціонування та інституційну структуру. На відміну від референдумів, що проводяться з приводу вступу до Європейського Союзу, у цьому випадку держава вже є його членом, а предметом голосування стає питання подальшого розвитку та поглиблення інтеграційних процесів.

Специфіка таких референдумів зумовлена особливостями процедури внесення змін до установчих договорів ЄС. Відповідно до статті 48 Договору про Європейський Союз, зміни до первинного права можуть набрати чинності лише після їх ратифікації всіма державами-членами згідно з їхніми конституційними вимогами. У зв'язку з цим негативний результат референдуму хоча б в одній державі-члені фактично унеможливує набрання чинності відповідним договором для всього Союзу. Тому такі референдуми набувають особливого значення, оскільки можуть виступати причиною призупинення подальших інтеграційних кроків. Так, у Данії негативний результат референдуму 1992 року щодо Маастрихтського договору призвів до зупинення ратифікаційного процесу. Подібна ситуація склалася і в Ірландії, де негативні результати референдумів щодо Ніццького та Лісабонського договорів зумовили проведення повторних голосувань.

У практиці держав-членів Європейського Союзу сформувався ще один різновид євроінтеграційних референдумів, предметом яких є окремі напрями та політики ЄС. Такі галузеві референдуми охоплювали широкий спектр політик, але однією з найбільш поширених тем стало питання участі у валютній інтеграції та запровадження євро. Наприклад, на референдумах у Данії (2000 р.)¹¹ та Швеції (2003 р.) виборці висловилися проти приєднання до євросони¹². Ще одним прикладом галузевих референдумів є голосування щодо економічної та фінансової політики ЄС, зокрема, у Греції 2015 року (щодо умов фінансової допомоги у межах переговорів з інституціями ЄС та державами євросони). Хоча формально предметом голосування були умови конкретного пакета фінансової підтримки, референдум набув значно ширшого значення, перетворившись на інструмент політичного тиску в межах кризового управління на рівні Союзу¹³.

До галузевих референдумів належать також голосування, предметом яких є питання міграційної та внутрішньої безпекової політики Європейського Союзу. Так, у 2016 році в Угорщині було проведено референдум щодо обов'язкових квот на розподіл шукачів притулку, ухвалених на рівні ЄС. Хоча референдум не досяг необхідного порогу явки, його проведення засвідчило використання інструментів прямої демократії для оспорювання рішень, прийнятих у межах ЄС¹⁴.

Всеукраїнський референдум та перспективи його застосування у конституційно-правовому забезпеченні інтеграції України до ЄС. Конституційну основу референдуму закладено у статті 5 Конституції України, яка визначає народ носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні та передбачає здійснення влади як через органи державної влади, так і безпосередньо. Як

¹¹ Jørgensen Carsten. Denmark votes no to euro. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/denmark-votes-no-euro>

¹² Berg Annika. The social partners and the euro referendum. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/social-partners-and-euro-referendum>

¹³ Referendums on EU Matters. Study. Brussels: European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU\(2017\)571402_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU(2017)571402_EN.pdf)

¹⁴ Theresa Gessler. The 2016 Referendum in Hungary: Quota Referendum. East European Quarterly. Central European University (2017). Vol. 45, № 1-2. P. 85-97. URL: https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/1096/theresagessler_0.pdf

зазначає Ю. Барабаш, фактично весь Розділ III розкриває і деталізує положення ч. 2 ст. 5 Конституції України в частині безпосередньої демократії та виборів¹⁵.

Особливе значення мають положення статей 72-74 Конституції України, які визначають коло суб'єктів, уповноважених ініціювати та призначати всеукраїнський референдум, а також окреслюють його предмет. Так, у статті 72 Основного Закону передбачено, що всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України або Президентом України відповідно до їхніх конституційних повноважень. Конституційна конструкція, закріплена у статті 72, передбачає доволі обмежене використання інституту референдуму. Верховна Рада України, відповідно до пункту 2 частини першої статті 85 Конституції України, наділена повноваженням призначати всеукраїнський референдум лише з питання зміни території України. При цьому, як передбачено статтею 18 Закону України «Про всеукраїнський референдум», предметом такого голосування є затвердження закону про ратифікацію міжнародного договору, що передбачає зміну території держави, попередньо прийнятого парламентом. Президент України, у свою чергу, має право призначати референдум щодо затвердження законопроекту про внесення змін до Розділу I «Загальні засади», Розділу III «Вибори. Референдум» та Розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» відповідно до процедури, визначеної статтею 156 Конституції України, а також проголошувати всеукраїнський референдум за народною ініціативою згідно з пунктом 6 частини першої статті 106 Конституції України.

Стаття 73 Конституції України встановлює єдиний випадок, коли проведення всеукраїнського референдуму має обов'язковий характер - вирішення питання зміни території України. Поряд із цим, предмет всеукраїнського референдуму визначається Конституцією України через встановлення окремих питань, що можуть бути винесені на народне голосування, а також через визначення сфер, у яких проведення референдуму не допускається. Відповідно до Конституції, це питання податків, бюджету та амністії. Предмет всеукраїнського референдуму конкретизує Закон України «Про всеукраїнський референдум», який визначає, що предметом всеукраїнського референдуму можуть бути питання: 1) затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України; 2) загальнодержавного значення; 3) про зміну території України; 4) про втрату чинності законом України або окремими його положеннями.

Аналіз наведеного переліку дає підстави визначити кілька можливих випадків застосування референдуму щодо питань європейської інтеграції відповідно до чинного Закону. Передусім ідеться про затвердження на всеукраїнському референдумі закону про внесення змін до розділів I, III та XIII Конституції України. У разі внесення змін до розділу I проведення всеукраїнського референдуму становитиме обов'язкову стадію конституційної процедури. У такому випадку референдум матиме імперативний характер і виконуватиме установчу функцію.

Другим можливим випадком застосування всеукраїнського референдуму в процесі конституційно-правового забезпечення інтеграції України до ЄС може бути винесення відповідного питання на народне голосування як питання загальнодержавного значення. Така можливість передбачена пунктом 2 частини першої статті 3 чинного Закону України «Про всеукраїнський референдум». У цьому випадку предметом голосування може стати загальне питання щодо підтримки вступу України до Європейського Союзу. Разом із тим, результати такого референдуму не матимуть безпосереднього нормотворчого ефекту. Відповідно до частини другої статті 4 зазначеного Закону, вони є обов'язковими для розгляду та прийняття рішення у порядку, визначеному Конституцією та законами України. За таких обставин референдум виконуватиме передусім функцію демократичної легітимації інтеграційного курсу, тоді як його юридична реалізація потребуватиме подальших конституційних та міжнародно-правових процедур.

Водночас, Закон України «Про всеукраїнський референдум» є звичайним законом, а отже, може бути змінений Верховною Радою України. Це означає, що питання предмета референдуму,

¹⁵ Барабаш Ю.Г. Коментар до статті 69 Конституції України. Конституція України. Науково-практичний коментар; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина; Нац. акад. прав. наук України; Конст. Суд України. Харків: Право, 2024. 1176 с. С. 512.

порядку його призначення та юридичні наслідки результатів можуть бути уточнені без внесення змін до Конституції України. У контексті конституційно-правового забезпечення європейської інтеграції це відкриває можливість для конкретизації законодавчих положень щодо винесення на референдум питання підтримки набуття Україною членства в Європейському Союзі. Зокрема, законодавець міг би деталізувати зміст категорії «питання загальнодержавного значення», прямо віднісши до неї питання схвалення вступу до міжнародного інтеграційного об'єднання, а також визначити особливості юридичних наслідків такого волевиявлення, наприклад, встановити обов'язок уповноважених органів розпочати у визначений строк відповідні конституційні чи міжнародно-правові процедури.

Поряд із цим, законодавець не вправі розширювати конституційно визначений предмет референдуму або змінювати його природу таким чином, щоб це суперечило статтям 73-74 Конституції України чи підміняло встановлені нею процедури здійснення народного суверенітету. Тому внесення змін до Закону може лише уточнювати механізм використання референдуму у сфері європейської інтеграції, однак не може замінити необхідність конституційного врегулювання тих питань, які є предметом регулювання Конституції України.

Насамкінець важливо наголосити на тому, що інститут референдуму, в силу сучасних технічних можливостей та засобів інформаційного впливу, може використовуватись із політично-маніпуляційною метою. Причому, як стверджує О. Бориславська, «якщо проблеми гарантування вільного голосування шляхом чесного підрахунку голосів, врегулювання питань агітації, забезпечення безсторонності державних органів і т.ін., переважно притаманні країнам молодій демократії, то вплив на таке голосування за допомогою інтернет-ресурсів та соцмереж присутній і в країнах з усталеними демократичними традиціями»¹⁶.

Висновки. Референдум є важливим засобом конституційно-правового забезпечення інтеграції держави до ЄС та, одночасно, інструментом демократичної легітимації процесів європейської інтеграції. Практика держав-членів Європейського Союзу свідчить про існування кількох основних моделей використання референдуму у процесі інтеграції до ЄС: обов'язкового конституційного референдуму, факультативного референдуму як інструменту демократичної легітимації політичних рішень, а також референдуму як елемента загальної процедури внесення змін до конституції.

За предметом євроінтеграційні референдуми можуть бути поділені на три основні групи: референдуми щодо вступу держави до Європейського Союзу; референдуми щодо ратифікації устновчих або ревізійних договорів ЄС; галузеві референдуми щодо окремих політик Союзу. Кожен із цих видів виконує різні функції у процесі інтеграції - установчу, легітимаційну або обмежувальну.

Конституційна модель референдуму в Україні характеризується обмеженим колом питань, які можуть бути винесені на всеукраїнський референдум, та чітким розмежуванням повноважень між законодавчим органом і народом як носієм суверенітету. У процесі інтеграції України до Європейського Союзу можливими є кілька форм застосування всеукраїнського референдуму: затвердження змін до розділів I, III Конституції України, що передбачає обов'язкове проведення референдуму, а також винесення питання підтримки членства України в ЄС як питання загальнодержавного значення з метою демократичної легітимації інтеграційного курсу.

Чинний Закон України «Про всеукраїнський референдум» допускає подальшої законодавчої конкретизації механізмів використання референдуму у сфері європейської інтеграції, однак така конкретизація має здійснюватися виключно в межах конституційної моделі референдуму та не може підміняти конституційно встановлені процедури здійснення народного суверенітету.

¹⁶ Бориславська О.М. Парламентаризм в умовах європейської моделі конституціоналізму: доктринальні основи та сучасні виклики. *Правова держава*, (30), 51-58. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132898>

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Berg Annika. The social partners and the euro referendum. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/social-partners-and-euro-referendum>
2. Gessler Theresa. The 2016 Referendum in Hungary: Quota Referendum. *East European Quarterly*. Central European University (2017). Vol. 45, № 1-2. P. 85-97. URL: https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/1096/theresagessler_0.pdf
3. Hogan G., Whyte G., Kenny D., Walsh R., Kelly: *The Irish Constitution*, 5th ed., Bloomsbury, 2018, pp. 2253–2260 (analysis of Crotty and EU integration).
4. Jørgensen Carsten. Denmark votes no to euro. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/denmark-votes-no-euro>
5. Paul Hainsworth. France Says No: The 29 May 2005 Referendum on the European Constitution. *Parliamentary Affairs*, Volume 59, Issue 1, January 2006. P. 98-117. URL: <https://doi.org/10.1093/pa/gsj015>
6. Referendums on EU Matters. Study. Brussels: European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU\(2017\)571402_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU(2017)571402_EN.pdf)
7. Барабаш Ю.Г. Коментар до статті 69 Конституції України. Конституція України. Науково-практичний коментар; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина; Нац. акад. прав. наук України; Конст. Суд України. Харків: Право, 2024. 1176 с. С. 512.
8. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. С. 47.
9. Бориславська О.М. Парламентаризм в умовах європейської моделі конституціоналізму: доктринальні основи та сучасні виклики. *Правова держава*, (30), 51–58. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132898>
10. Скрипнюк О., Ковальчук В. Чи стане всеукраїнський референдум дієвим механізмом демократичної легітимації в умовах сучасного конституціоналізму? *Право України*. 2020. № 8. С. 83-104. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2020_8-s4.pdf
11. Стефанчук Р. О., Федоренко В. Л. Всеукраїнський референдум у системі референдної демократії: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 162 с. С. 9.

Перелік юридичних документів:

12. Crotty v. An Taoiseach. 1987, IESC 4; 1987, IR 713 (Supreme Court of Ireland). URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2013/5/6/187e7d4f-aa3e-43da-a1e2-bb3fc41d2fbd/publishable_en.pdf
13. Declaration on the Protection of Irish National Interests, annexed to the Conclusions of the European Council, Seville, 21–22 June 2002. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2005/6/17/a442cb15-0528-4560-9d12-0b46fb5c75d4/publishable_en.pdf
14. Referendum on the Treaty of Nice, Ireland, 7 June 2001, official results published by the Department of the Environment and Local Government. URL: <https://www.electoralcommission.ie/referendum/treaty-of-nice-2001>
15. Конституція Литовської Республіки. 25 жовтня 1992 р. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm
16. Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 року. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958>.

References

Bibliography:

1. Barabash YU.H. Komentar do statti 69 Konstytutsii Ukrainy. *Konstytutsiia Ukrainy*. Naukovo-praktychnyi komentar; za zah. red. R. O. Stefanchuka y O. V. Petryshyna; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Konst. Sud Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2024. 1176 s. S. 512.
2. Berg Annika. The social partners and the euro referendum. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/social-partners-and-euro-referendum>
3. Boryslavska O. M. Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno-aksiolohichniy analiz: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2018. S. 47.

4. Boryslavska O.M. Parliamentaryism v umovakh yevropeiskoi modeli konstytutsionalizmu: doktrynalni osnovy ta suchasni vyklyky. *Pravova derzhava*, (30), 51–58. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132898>
5. Gessler Theresa. The 2016 Referendum in Hungary: Quota Referendum. *East European Quarterly*. Central European University (2017). Vol. 45, № 1-2. P. 85-97. URL: https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/1096/theresagessler_0.pdf
6. Hogan G., Whyte G., Kenny D., Walsh R., Kelly: *The Irish Constitution*, 5th ed., Bloomsbury, 2018, pp. 2253–2260 (analysis of Crotty and EU integration).
7. Jørgensen Carsten. Denmark votes no to euro. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/denmark-votes-no-euro>
8. Paul Hainsworth. France Says No: The 29 May 2005 Referendum on the European Constitution. *Parliamentary Affairs*, Volume 59, Issue 1, January 2006. P. 98-117. URL: <https://doi.org/10.1093/pa/gsj015>
9. Referendums on EU Matters. Study. Brussels: European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department for Citizens Rights and Constitutional Affairs, 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU\(2017\)571402_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU(2017)571402_EN.pdf)
10. Skrypniuk O., Kovalchuk V. Chy stane vseukrainskyi referendum diievyim mekhanizmom demokratychnoi lehitymatsii v umovakh suchasnoho konstytutsionalizmu? *Pravo Ukrainy*. 2020. № 8. S. 83-104. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2020_8-s4.pdf
11. Stefanchuk R. O., Fedorenko V. L. *Vseukrainskyi referendum u systemi referendumnoi demokratii: monohrafiia*. Odesa: Vydavnychy dim «Helvetyka», 2020. 162 s.C. 9.

List of legal documents:

12. Crotty v. An Taoiseach. 1987, IESC 4; 1987, IR 713 (Supreme Court of Ireland). URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2013/5/6/187e7d4f-aa3e-43da-a1e2-bb3fc41d2fbd/publishable_en.pdf
13. Declaration on the Protection of Irish National Interests, annexed to the Conclusions of the European Council, Seville, 21–22 June 2002. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2005/6/17/a442cb15-0528-4560-9d12-0b46fb5c75d4/publishable_en.pdf
14. *Konstytutsiia Frantsuzkoi Respubliky vid 4 zhovtnia 1958 roku*. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958>.
15. *Konstytutsiia Lytovskoi Respubliky. 25 zhovtnia 1992 r.* URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm
16. Referendum on the Treaty of Nice, Ireland, 7 June 2001, official results published by the Department of the Environment and Local Government. URL: <https://www.electoralcommission.ie/referendum/treaty-of-nice-2001>